

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д. ист. н. Радослав Захариев Мишев, член на Научно жури в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“, обявен от „Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ в „Държавен вестник“, бр. 65 от 28 юли 2023 г. с. 48, област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2 история и археология, научна специалност „Нова и най-нова история (включително История на балканските народи)“

Данни за кандидатите: В обявения конкурс за доцент е допуснат единственият кандидат Петър Стоянов Парушев. Петър Парушев е роден на 18 юли 1973 г. в гр. Бургас, където завършва основно и средно образование. От 1991 до 1996 г. се обучава в специалността Балканистика в Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и се дипломира като магистър. Заедно с това учи втора специалност Библиотекознание и библиография в същия университет. От 2002 до 2004 г. е докторант в Института по Балканистика при БАН с дисертационна тема „Кипърският въпрос 1960 – 1974 г. и България“. Успешно я защитава през 2008 г., за което му е присъдена ОНС „доктор“. След работа като учител и Началник отдел Култура в Община Бургас, през 2010 – 2011 г. е хоноруван преподавател в Университет „Асен Златаров“ във факултет Обществени науки, катедра История и философия в същия град. От 2011 до 2013 г. е асистент в същата катедра, а през 2013 г. получава званието главен асистент.

Описание и анализ на депозираните исторически трудове. Научните интереси на гл. ас. П. Парушев са насочени към нова и най-нова история, история на балканските народи, външна политика и дипломация, национални въпроси на Балканите, кризи, конфликти и войни и Кипърският въпрос. Петър Парушев е депозирал списък с публикации, както и копия на самите трудове, за участие в конкурса, включващ 1 монография „Босненската криза 1908 – 1909 година, великите сили и България“, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас 2023, 294 с., 2 студии и 30 статии. Първата студия „България, Сърбия и Гърция в политиката на европейските военнополитически съюзи (1908 - 1918) е трета глава от Гита Йовчева, Пенка Пеева, Петър Парушев „Европейските съюзи, България и Балканите (1870 - 1918), Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас 2015 г. Втората студия „Босненската криза 1908 – 1909 г., България и Великите сили“ – В: Сб. „Кризи и конфликти в Европа, България и на Балканите от края на XIX до края на XX век“, Издателство Университет „Проф. д-р Асен

Златаров“, Бургас От статиите 13 разглеждат проблеми на Балканските войни от 1912 – 1913 г., 2017, с. 62 – 91, 6 за Босненската криза, 5 Първата световна война 1914 – 1918 г., 2 за отношението на Бургас и региона към Илинденско-Преображенското въстание от 1903 г. , 1 за съдбата на бургаските евреи, 1 за настаняването и устройването на бежанците в бургаско в края на 20-те и началото на 30-те години на XX век, 1 за България и албанската държава 1912 – 1913 г. и 1 за балканските държави между съперничеството и сближението 1908 -1911 г. Както се вижда в научноизследователската работа на П. Парушев категорично преобладава тематиката за Балканските войни, Босненската криза и Първата световна война. Също така трябва да отбележим и аспектите на международните отношения. Колегата е автор и на книгата „Кипърският въпрос 1960 – 1974 година и България“, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас 2023 г., 232 с. Тя е на базата на вече защитена дисертация за ОНС „доктор“ и няма да бъде коментирана в рецензията, но я посочвам като свидетелство за цялостното творчество на П. Парушев.

Кандидатът е депозирал като хабилитационен труд монографията „Босненската криза 1908 – 1909 година, великите сили и България“, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, Бургас 2023, 294 с. Колегата П. Парушев се е насочил към изследване на една от най-значимите теми в балканската история през напрегнатото десетилетие на началото на XX век. Въпреки че голям брой исторически трудове в рамките на своята насоченост са засягали различни аспекти на кризата авторът е избрал оригинален подход да проучи съотношението Босненска криза – Великите сили – България през 1908 – 1909 г.

В структурно отношение работата е построена много добре с оглед на целите на изследване на автора. Тя се състои от въведение, две глави, включващи съответно по три параграфа, заключение, документи и карти (7 на брой), извори и литература. Изворите обхващат архивни източници, публикувани документи и вестници, докато литературата поставя акцента върху български и чужди автори. Освен това е налице именов показалец и списък на съкращенията – всичко 294 с. Въведението практически обединява задачи на предговор и увод, като мотивира схемата за разглеждане на Босненската криза. Уточнява се, че тя е анализирана в контекста на обявяването на независимостта на България и от друга страна реакцията на силите от двете коалиции – Троен Съюз и Антанта. Също така са обяснени и фиксирани долната и горна хронологична граница на

изследването. Авторът точно излага в синтезиран вид предмета на изследване. Той обхваща предпоставките, избухването, развитието и разрешаването на Босненската криза. Традиционно са открити и целите на изследването – развитието на Босненската криза и нейното влияние върху политиката на България. В историографската справка ясно е показано състоянието на изследванията по темата. Показана е доказателствената база, въз основа на която е разработена монографията.

Първа глава „Младотурският преврат от лятото на 1908 г. и задълбочаване на кризата на Балканите“ поставя три основни акцента. Първият насочва вниманието към опита за конституционни реформи в Османската империя до 1908 г. В него се обръща внимание на събитията в Османската империя през 1876 г. като катализатор за въвеждането на конституцията. Тя функционира по-малко от година и султан Абдул Хамид II започва да управлява авторитарно. Колегата Парушев задълбочено анализира намеренията на султана и реакцията на конституционното движение със създаването на организацията „Османско единство“ на 21 май 1889 г. в Цариград. Монографията описва разрастването на опозиционното движение, изразяващо се във формирането на различни организации и кръжоци заедно с водещите опозиционни лидери. Отделен параграф е посветен на младотурския преврат от лятото на 1908 г., отношението на великите сили и отзвукът му в балканските столици. Авторът добре показва неуспехът на Мюрцщегската програма като цяло и срещата в Ревал на монарсите на Русия и Великобритания, която ускорява решението на младотурците да извършат преврат. Колегата Парушев точно описва Младотурската революция, като разграничава празничното въодушевление от реалните действия на младотурците. Целта на последните е запазване на империята и отстраняване на външната намеса, без автономии за подвластните националности. Паралелно с това в съпоставителен анализ се показват сходствата и различията между младотурския преврат и събитията през 1876 г. Важна част на параграфа е прецизното и диференцирано описание на отношението на великите сили и балканските държави към преврата. Третата съставна част на първа глава е посветена на анексията на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария и избухналата международна криза. Тук авторът в аналитичен дух разкрива причините за подготовката и извършването на анексията и технологията за нейното реализиране. В тази част колегата трябва да се справи с доста сложна задача. Изследователският процес върви многопластово, като се разработват многопосочни

междудържавни противоречия и отношения – между Австро-Унгария и Османската империя, Австро-Унгария и Сърбия, Австро-Унгария и Русия, Австро-Унгария и България, политиката на другите балкански страни, въздействията на великите сили и др. Всяка позиция е изследвана подробно и задълбочена въз основа на разнообразен доказателствен материал. Затова и обемът на параграфа е голям – 75 стр.

Втора глава „Босненската криза и България“ разглежда успоредно българската независимост и Анексионната криза, отражението на кризата в докладите на българските дипломати във Виена и Белград и Босненската криза по страниците на в-к „Пряпорец“, орган на управляващата тогава Демократическа партия. Първият акцент на втора глава разглежда реакциите на великите сили и основателно отбелязва, че нито една от тях не оказва твърда и явна подкрепа на София, независимо от личните жестове на някои посланици и дипломати. Авторът много добре показва технологията на българската дипломатическа тактика след търновския акт – перманентното отричане на съгласуваност между Виена и София. Засегнати са и опитите на Сърбия и Австро-Унгария да постигнат съюз с България. Интересно и правилно е твърдението, че въпреки международните трудности, независимостта е провъзгласена в благоприятна международна обстановка. Вторият параграф на втора глава „Анексионната криза в докладите на българските дипломати във Виена и Белград“ прави преглед на донесенията на българските дипломати в столиците на две от най-заинтересованите страни. Това дава възможност на читателя да се запознае с „ежедневието“ на дипломатическата дейност при тежките условия на международно напрежение, включително и военно, през Босненската криза. Известно е, че тези доклади формират базата и спомагат за вземането на съответните решения в София. На трето място във втората глава Парушев ни запознава с Босненската криза по страниците на в-к „Пряпорец“. То до голяма степен се мотивира от факта, че вестникът е орган на управляващата Демократическа партия. По такъв начин се обогатява представата за политиката на кабинета Малинов през 1908 – 1909 г.

Заключението се явява логичен завършек на представената монография. Според мен направените констатации и изводи са приемливи. Например точен е изводът, че Турция се опасява от последствията от българската независимост, които могат да се отразят върху бъдещето на областта Македония. Съдбата на Източните железници също допълнително стимулира турската упоритост при преговорите. Друга важна последица от

кризата е, че новите тенденции в развитието на международните отношения поощряват балканските държави да сключат съюз и започнат война с Османската империя. Смятам, че депозираната монография напълно съответства на високите изисквания за хабилитационен труд.

Приложените 2 студии много добре илюстрират интересите на колегата към международните отношения. Студията „България, Сърбия и Гърция в политиката на европейските военнополитически съюзи (1908 –) е в обем от 55 страници. Авторът разглежда и анализира съперничеството и опитите за сближение на балканските държави, войните на Балканите през 1912 – 1913 г. като прелюдия към Първата световна война и ролята на България в световната война. Студията има приносен характер, като Парушев много добре се справя със сложната и многопластова материя. Втората студия „Босненската криза 1908 – 1909 година“ разглежда събитията през Анексионната криза, като проследява нейните международни аспекти. Много добре са открити позициите на заинтересованите страни и мотивите на техните действия. Студията има приносен характер и е доразвита в солидния хабилитационен труд. Депозиранияте статии показват разностранните научни интереси на колегата. Освен трите главни направления за Балканските войни, Босненската криза и Първата световна война той засяга и други исторически аспекти. Налице са фактологически и теоретични научни приноси. Те показват трайна научноизследователска ориентация, обективно сериозна част от тях логично се доразвиват в публикуването на монография и студия. Петър Парушев е участвал в 7 научно-изследователски проекта, което допълнително подпомага неговата научноизследователска дейност.

Научни приноси. Според мен основните приноси на представения хабилитационен труд се изразяват в следните насоки: За Босненската криза има много документи и литература, което има двойствено значение, тъй като наличието на много източници улеснява автора, но може и да го затрудни. За мен колегата Парушев се е справил отлично със задачата като е подбрал удачна тема и е написал много добра книга. Темата е разработена въз основа на сериозен доказателствен материал на кирилица и латиница. Специално искам да подчертая вкарването в употреба на турски, сръбски и др. автори. По такъв начин колегата чрез своите демонстрирани качества и доказателствения материал проявява умения да проучва, анализира и извлича съответните изводи. Създадена е сполучлива картина на събитията през Босненската криза, която е

многопластова и разнопосочна. Парушев отлично и четивно прави наратив на събитията, като често използва съпоставителни анализи и други методи. При такива теми обикновено ударението пада върху уплътняване на фактите и особено допълването и излагането на нови тези. Колегата успешно се е справил с тази задача и е представил пряко насочено и цялостно изследване на Босненската криза. Убедителни са сравненията между събитията през 1876 г. и младотурския преврат, мненията за последиците от Босненската криза, аргументацията и твърденията за позициите на великите държави, Османската империя и балканските страни, за същността на младотурския преврат и др. Кандидатът демонстрира много добри и отлични качества в разработените студии и статии. В тях са налице фактологически и теоретични приноси. Изложените в тях описания, обобщения, тези и изводи са приемливи.

Бележки и препоръки. С оглед бъдещата работа на Петър Парушев ще си позволя да отправя някои препоръки. Достатъчно добре личат неговите старания да бъде обективен. Същевременно според мен би следвало по някои аспекти да бъде по-категоричен. Например международните договори на България през войните 1912 – 1918 г. са слаби, особено за Балканската война. Би могло да се коментира повече ролята на атентата в Кочани. Също така българският управляващ елит поради пристрастие или неумение не изготвя обективна геополитическа преценка за съотношението на силите в началото на Първата световна война.

Учебно-преподавателска дейност. От 2010 до 2023 г. П. Парушев преподава в Университет „Асен Златаров“, Бургас, като води лекционни курсове и семинарни занятия. В момента П. Парушев води лекции и семинарни занятия по „История на балканските народи“, „Стопанска история“, „Историография“, „история на България 1878 – 1944“, както и практика в електронна образователна платформа „Мудъл“ и виртуални класни стаи“. Също така негово дело е „Обявяване на кипърската независимост и установяване на дипломатически отношения между Н.Р. България и Република Кипър.“ Подготвил е учебно помагало по дисциплината История на балканските народи. „Войните на Османската империя с Австрия и Русия от края на XVII век до края на XIX век. Подбрани текстове, документи и изображения“, Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, 2023 г., както и Учебно помагало с подбрани извори за историята на балканските народи в периода XV – XIX век, 2023 г. Колегата води лекционните курсове и семинарните занятия на високо ниво. Участва активно и ефективно в

преподавателския процес. Досега има двама дипломанти, предстоят защитите на още 3. Също така е подготвял 3 студенти за участие в конференции. Парушев напълно отговаря на завишените изисквания на Правилника на Университет „Асен Златаров“ за придобиване на академичната длъжност „доцент“. Съобразно законовите изисквания, Показателите за придобиване на академичната длъжност „доцент“ и Правилника на университета са посочени 700 точки, а кандидатът е набрал научноизследователска работа. Резултатите от неговата научноизследователска работа имат индивидуален и оригинален характер. Въз основа на изтъкнатите дотук научни и преподавателски приноси, както и съобразно изискванията на закона и правилника, смятам, че гл. ас. д-р Петър Стоянов Парушев напълно съответства на изискванията на обявения конкурс

Заклучение: Въз основа на изтъкнатите дотук научни приноси и преподавателски качества на кандидата смятам, че научноизследователската дейност и преподавателски умения на гл. ас. д-р Петър Стоянов Парушев напълно съответства на изискванията на обявения конкурс и в този смисъл покрива законовите изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“. Затова давам положителна рецензия и предлагам на уважаемото Научно жури да гласува положително кандидатурата на гл. ас. Петър Стоянов Парушев за заемане на академичната длъжност „доцент“ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2 история и археология, научна специалност „Нова и най-нова история (включително История на балканските народи)“ за нуждите на катедра „История и философия“ на факултет „Обществени науки“ при Университет „Асен Златаров“, Бургас.

XI. 2023 г.

В.Търново